

تأثیر عوامل ژئوپلیتیکی رژیم صهیونیستی بر امنیت آن

حمید حکیم^۱

چکیده

ویژگی‌های ژئوپلیتیکی (اعم از ثابت و متغیر) از عوامل مهم و گریز ناپذیری است که بر عرصه سیاسی و امنیتی هر کشور بسیار تأثیرگذار می‌باشند. شناخت ویژگی‌های (عوامل) ژئوپلیتیکی هر کشور تأثیر بسزایی در تجزیه و تحلیل امنیتی و شناخت سیاست و رفتار آن دارد؛ به ویژه با توجه به پایا و مانا بودن این عوامل و تأثیرات آنها، تحلیل‌های حاصل از این عوامل، همواره چارچوب و شناختی درست و ماندگار برای هر کشور به دست می‌دهد. بر همین اساس و نظر به اهمیت عوامل ژئوپلیتیکی، در این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی به تجزیه و تحلیل عوامل ثابت و متغیر ژئوپلیتیکی رژیم صهیونیستی و تأثیر این عوامل بر امنیت این رژیم پرداخته شده است. بر همین مبنا نیز سوال پژوهش بدین گونه مطرح شده است که ژئوپلیتیک رژیم صهیونیستی چه تأثیری بر امنیت آن دارد؟ در مقام پاسخ، فرضیه بر این مبنا است که رژیم صهیونیستی با ضعف عوامل ژئوپلیتیکی مواجه بوده و این ضعف و تهدیدهای حاصل از این عوامل، باعث کاهش امنیت و ناامنی همیشگی این رژیم گردیده است.

واژگان کلیدی: ژئوپلیتیک، امنیت، رژیم صهیونیستی، عوامل ثابت ژئوپلیتیکی، عوامل متغیر ژئوپلیتیکی

منطقه غرب آسیا را تقریباً از اوایل ظهور اسلام می‌توان منطقه‌ای مسلمان نشین دانست که در طول این سال‌ها، حکومت‌هایی که در این منطقه حاکم بوده‌اند، به عنوان کشورها و دولت‌هایی مسلمان شناخته شده‌اند و این رویه تاکنون نیز ادامه یافته است. این منطقه که همواره به دلیل ویژگی‌های ژئوپلیتیکی خود مورد توجه دولت‌های قدرتمند بوده است پس از نقشی که امپراطوری عثمانی در غرب آسیا داشت و بعد از جنگ جهانی اول و فروپاشی این امپراطوری، با توجه به اهمیت و ویژگی‌های خود مورد توجه بیشتر دولت‌های غربی قرار گرفت. در طی سال‌های بین دو جنگ جهانی و پس از آن و قیومیت کشورهای چو فرانسه و انگلستان در بیشتر این منطقه، و در سال‌هایی که به ظاهر با کم رنگ شدن حضور دو دولت مزبور در این منطقه همراه بود، رژیم در غرب این منطقه شکل گرفت که به تعبیری با این منطقه ناهمخوانی داشت. رژیم صهیونیستی از ابتدا به گونه‌ای در این منطقه شکل گرفت که فی‌الغالب با مشکلات فراوان مواجه بوده و می‌باشد. از جمله عوامل و مشکلاتی که این رژیم با آن مواجه می‌باشد، مشکلات ژئوپلیتیکی است که با آن دست و پنجه نرم می‌نماید.

ژئوپلیتیک که در بنیادی‌ترین تعریف به معنای تأثیر جغرافیا بر سیاست می‌باشد، به تأثیر عوامل جغرافیایی بر سیاست می‌پردازد. با توجه به عدم تغییر و یا تغییر بسیار کم عوامل (ویژگی‌های) ژئوپلیتیکی در گذر زمان، بررسی این عوامل و تأثیراتشان بر سیاست و بالتبع امنیت، قدرت و رفتار کشورها، مشخصه‌های مناسبی هستند که شناخت و درک درست و دقیقی از یک کشور می‌تواند ارائه دهد و به ویژه با توجه به مانایی و پایایی این عوامل، شناخت عوامل ژئوپلیتیکی و تأثیرات آن اهمیتی مضاعف می‌یابد.

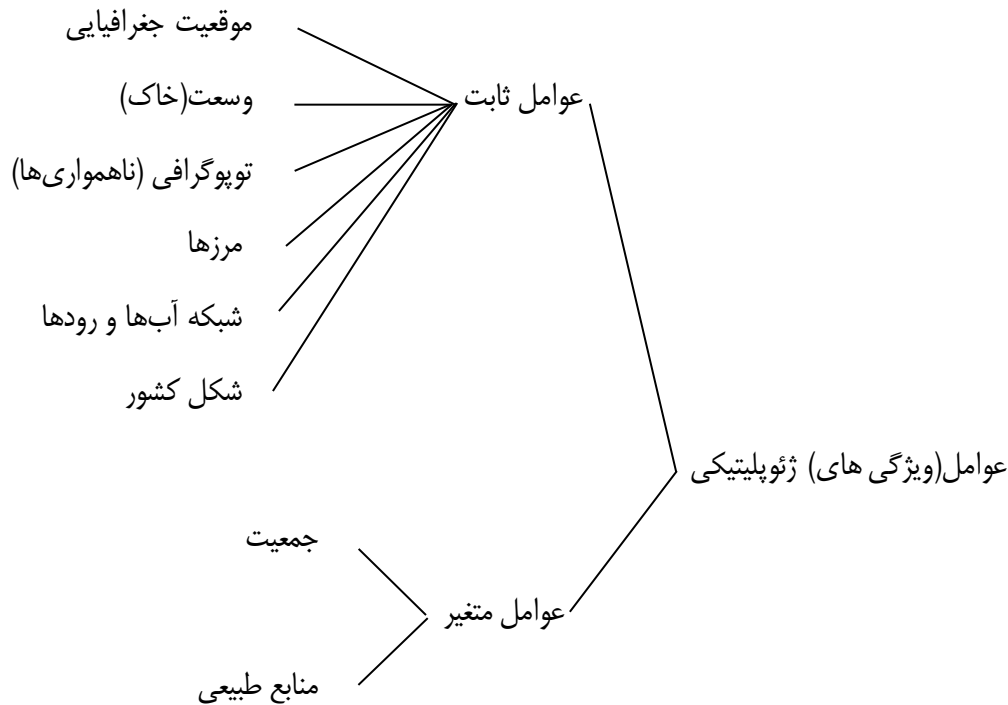
بر همین اساس، می‌توان بیان داشت، ویژگی‌های ژئوپلیتیکی خاص رژیم صهیونیستی و مصادیق متعدد، نشان دهنده این واقعیت است که عنصر ژئوپلیتیک بر امنیت این رژیم بسیار تأثیرگذار می‌باشد؛ به‌طوری‌که مهمترین نقش را در مسائل، مباحث و تدابیر امنیتی رژیم صهیونیستی دارد؛ و به دلیل اهمیت آن می‌توان استدلال کرد مولفه اثر بخش بر امنیت و بالتبع سیاست، رفتار و روابط این رژیم با کشورهای دیگر؛ ژئوپلیتیک است. در واقع، ویژگی‌های ژئوپلیتیک اعم از ثابت و متغیر، عواملی هستند که بطور مستقیم یا غیر مستقیم بر امنیت رژیم صهیونیستی تأثیر گذار بوده و باید مورد توجه قرار گیرند؛ لذا بررسی این تأثیرات مهم و ضروری می‌باشد.

نظر به این مهم در این پژوهش سعی شده که به شکلی علمی و نظام‌مند با روش توصیفی-تحلیلی به بررسی عوامل ژئوپلیتیکی رژیم صهیونیستی و تأثیرات آنها بر امنیت این رژیم پرداخته شود. بر همین اساس نیز سوال اصلی پژوهش به صورت زیر مطرح می‌گردد: ژئوپلیتیک رژیم صهیونیستی چه تأثیری بر امنیت آن دارد؟ در مقام بیان فرضیه و پاسخ سوال پژوهش، می‌توان گفت عوامل و ویژگی‌های ژئوپلیتیکی رژیم صهیونیستی اعم از ثابت و متغیر، به طور کلی از ضعف برخوردار بوده و این ضعف ژئوپلیتیکی موجب افزایش تهدیدات و آسیب پذیری امنیت رژیم صهیونیستی شده و این رژیم را با کاهش امنیت و هراسی دائمی مواجه ساخته است.

مبانی نظری

ژئوپلیتیک به معنای رابطه جغرافیا و سیاست و تأثیر (عوامل) جغرافیا بر سیاست می‌باشد. در ژئوپلیتیک یا سیاست جغرافیایی که از نظر لغوی به معنای سیاست زمین است، نقش و تأثیر عوامل جغرافیایی در سیاست و سایر حوزه‌های

مرتبط به آن بررسی می‌شود؛ به این معنا که موضوع ژئوپلیتیک تأثیر و رابطه میان عوامل جغرافیایی ثابت (موقعیت، وسعت، توپوگرافی، شبکه آب‌ها و رودها، مرز و شکل) و متغیر (جمعیت و منابع طبیعی) با سیاست دولت‌ها است.

شکل ۱) عوامل (ویژگی‌های) ژئوپلیتیکی

متخصصین علم سیاست بر این اعتقادند که تفاوتی آشکار میان دولت‌ها در عرصه سیاست بین‌الملل از نظر ماهیت، اندازه و نفوذ آنها وجود دارد. بر این اساس، یکی از عوامل موثر بر میزان قدرت و بالتبع امنیت ملی دولت‌ها، عوامل ژئوپلیتیک و جغرافیایی می‌باشد. نگاه مدرن به امنیت، نگاهی چند سویه است و طیفی از عوامل (فرصت‌ساز و تهدیدآفرین) را شامل می‌شود که در زمینه‌های گوناگون فرصت ظهور و بروز پیدا می‌کنند. یکی از عوامل مهم در این زمینه عامل ژئوپلیتیک است. ژئوپلیتیک بر امنیت ملی، ابعاد مختلف و راهبردهای آن تأثیر داشته و فرصت‌ها و تهدیدهایی را برای امنیت ملی پدید می‌آورد. اکثر قریب به اتفاق اندیشمندان روابط بین‌الملل و ژئوپلیتیک، در دسته بندی عوامل و عناصر قدرت یک کشور، عامل ژئوپلیتیک را به عنوان مهم‌ترین عامل قلمداد می‌کنند. برخی کشورها از داشتن مولفه ژئوپلیتیک بی‌بهره هستند و در مقابل، برخی دیگر از این منظر دارای برتری ویژه‌ای هستند.

در این چارچوب، یکی از مولفه‌های تأثیرگذار بر امنیت ملی هر کشوری، ویژگی ساختاری و موقعیت ژئوپلیتیکی و استراتژیکی آن کشور است. در نظریات کلاسیک ژئوپلیتیک، بر حساسیت صرف بر فاصله، موقعیت و مرزهایی با اسکان یافتگی تأکید می‌شد؛ یعنی ارزش‌هایی که در پدیده تکنولوژی - نظامی آن زمان بسیار حائز اهمیت بود (صحفی، ۱۳۸۰: ۴۸). به این ترتیب، در چارچوب این نظریات، مهم‌ترین ابزار امنیت ملی، توانایی‌ها و امکانات نظامی بود. بر این اساس، امنیت در مفهوم سنتی آن، مفهوم نظامی داشت و مهم‌ترین ابزار تأمین آن، سرمایه گذاری در بخش‌های نظامی و استراتژیک بود (تاجیک، ۱۳۷۵: ۱۳۲).

اما، نظرات جدید، عوامل ژئوپلیتیک را کامل کرد. با آغاز تحولات سیاسی بعد از جنگ جهانی دوم، رشد جنبش‌های آزادی بخش و استقلال طلبانه در قاره‌های کهن جهان و رشد و گسترش علوم انسانی، انسان در کانون توجه ژئوپلیتیسین‌ها قرار گرفت و متغیرهای جدید مطرح شد. در همین راستا است که متغیرهای ژئوپلیتیک به دو دسته ثابت و متغیر تقسیم می‌شود که عوامل ثابت تقریباً همان متغیرهای مطرح در نظریات کلاسیک ژئوپلیتیک هستند (صحفی، ۱۳۸۰: ۱۱۳) و با توجه به آن مبنا شکل گرفته‌اند. همان‌طور که پیشتر بیان شد، می‌شود گفت، عامل اصلی در گروه عوامل ثابت، موقعیت جغرافیایی است و در گروه عوامل متغیر، کانون تغییرات، انسان است. با افزوده شدن عوامل جدیدی به تعاریف سنتی ژئوپلیتیک، نقش آن در امنیت کشورها پررنگ‌تر شده و توجه به این رابطه بیشتر شده است. امنیت در حوزه ژئوپلیتیک صرفاً در قالب نظرات سنتی امنیت قابل بررسی نیست و تأثیر عوامل ژئوپلیتیک را در ابعاد مختلف امنیت می‌توان مشاهده کرد.

امنیت ملی، از تجمیع و تجلی ظرفیت‌های طبیعی، بهره‌برداری و راهبردی حاصل می‌شود. ظرفیت طبیعی در واقع همان ژئوپلیتیک است که از دو منظر سخت افزاری و نرم افزاری مورد توجه قرار می‌گیرد (عسگری، ۱۳۸۰: ۱۱۴). در تعیین وضعیت امنیت ملی هر واحد سیاسی، عوامل و مراحل بسیاری نقش ایفا می‌کنند که می‌توان آن‌ها را در دو سطح، عوامل مربوط به محیط داخلی و عوامل مربوط به محیط خارجی معرفی نمود. به تعبیری، محیط امنیتی هر جامعه‌ای تابع و برآیندی از تعامل و تقابل متغیرهای محیط خارجی و متغیرهای محیط داخلی مانند وضعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیکی است (حکیم، ۱۳۹۶: ۷۵-۷۲).

شرح و بحث

همانطور که پیشتر اشاره شد عوامل ژئوپلیتیک اعم از ثابت و متغیر بر امنیت، سیاست و بالتبع رفتار کشورها تأثیرات به سزا و غیر قابل اغمازی دارند و لذا شناخت و بررسی این ویژگی‌ها بسیار مهم می‌باشد. به همین دلیل شناخت و بررسی عوامل ژئوپلیتیک رژیم صهیونیستی در ارزیابی امنیتی و شناخت سیاست‌ها و رفتار این رژیم تأثیر فراوانی داشته و بسیار حائز اهمیت می‌باشد. لذا در ادامه به بررسی ویژگی‌های ژئوپلیتیک این رژیم و تأثیرات آنها پرداخته می‌شود.

عوامل ثابت ژئوپلیتیک

موقعیت

بی‌شک موقعیت را باید یکی از مهم‌ترین عوامل ژئوپلیتیک رژیم صهیونیستی دانست. قرارگیری در منطقه‌ای که تمام آن را مسلمانان تشکیل داده و این رژیم غاصب را به منزله وصله‌ای ناهمگون می‌نگرند و به ویژه همسایگی و هم‌مرزی با چهار کشور مصر، سوریه، اردن و لبنان که این رژیم با همگی آنها درگیری نظامی و مشکلات ارضی داشته و سرزمین‌هایی از آنها را اشغال نموده است، این رژیم را در تنگنا و شرایط دشواری قرار داده است که همواره از این بابت نسبت به امنیت وجودی خود احساس تهدید می‌نماید. این مشکلی است همیشگی که علی‌رغم تلاش این رژیم و حامیان آن و علی‌رغم همکاری‌ها و توافقاتی که با برخی دولت‌های منطقه (فارغ از ملت‌های آنها) به ویژه در سال‌های اخیر ایجاد شده، ولی کماکان وجود داشته و موقعیت نامناسب این رژیم به منزله ضعف و چالشی همیشگی برای آن می‌باشد که گریزی از آن وجود ندارد. این مهم به طور خاص در مورد برخی مناطق که همواره رژیم صهیونیستی با آنها

چالش داشته و در درون مرزهای این رژیم قرار دارند و همینطور مناطق اشغال شده توسط آن، بیشتر و مهم‌تر می‌گردد، چرا که این مناطق همگی در همجواری کشورهای همسایه این رژیم قرار دارند. تنها مزیت موقعیت ژئوپلیتیکی رژیم صهیونیستی را می‌توان دسترسی به آب‌های آزاد و همجواری با دریای مدیترانه و دریای سرخ دانست، که البته آن سوی این دریا و پیرامون آن نیز کشورهای مسلمان قرار دارند.

شکل ۲) موقعیت رژیم صهیونیستی

وسعت

به لحاظ وسعت، رژیم صهیونیستی از مساحت کمی برخوردار بوده^۲ و با وسعتی حدود بیست هزار کیلومتر مربع، جزء کشورهای ذره‌ای قرار می‌گیرد؛ به علاوه، این مساحت کم با پهناهای اندک - پهناهای قلمرو این رژیم در عریض‌ترین منطقه ۱۰۰ کیلومتر می‌باشد (Cohen, 2012) - همراه شده و این رژیم فاقد عمق استراتژیک می‌باشد. اهمیت این عامل از آن جهت است که وسعت کم در کنار سایر عوامل ژئوپلیتیک، ترسی دائمی را به همراه می‌آورد. این پهناهای کم، هراسی

^۲ پاندز (Pounds) کشورهای جهان را از لحاظ وسعت در ۸ دسته قرار داده است که عبارتند از: ۱- کشورهای خیلی عظیم (بیش از ۶۰۰۰۰۰۰ کیلومتر مربع) ۲- کشورهای عظیم (۲۵۰۰۰۰ تا ۶۰۰۰۰۰) ۳- کشورهای خیلی بزرگ (۱۲۵۰۰۰ تا ۲۵۰۰۰۰) ۴- کشورهای بزرگ (۶۵۰۰۰ تا ۱۲۵۰۰۰) ۵- کشورهای متوسط (۲۵۰۰۰ تا ۶۵۰۰۰) ۶- کشورهای کوچک (۱۲۵۰۰ تا ۲۵۰۰۰) ۷- کشورهای خیلی کوچک (۲۵۰۰ تا ۱۲۵۰۰) ۸- کشورهای ذره‌ای (کمتر از ۲۵۰۰ کیلومتر مربع) (Dikshit, 1982: 39)

همیشگی را به ارمغان آورده و بر امنیت رژیم صهیونیستی بسیار تأثیرگذار است. این موضوع به نوعی در تقویت بنیه نظامی و اتخاذ سیاست تهاجمی از سوی آنان تأثیرگذار می‌باشد.

نکته مهم در این باره، اشغالی بودن قلمروی این رژیم می‌باشد. همانطور که در اسناد مختلف مطرح شده و به اعتقاد همه مسلمانان و آزادگان جهان، کل قلمرو این رژیم، اشغالی بوده و لذا این رژیم فاقد مشروعیت می‌باشد. به علاوه در مورد اراضی اشغالی بعد از سال ۱۹۶۷ نیز بارها و بارها مجامع بین المللی و جهانی به اشغالی بودن این سرزمین‌ها اقرار و اذعان داشته‌اند. از جمله شورای امنیت سازمان ملل متحد الحاق ارتفاعات جولان و بیت المقدس شرقی را "باطل" اعلام کرده و همچنان سرزمین‌های اشغالی را مشاهده می‌کند (UN, Resolution 478, 497). طبق قوانین بین المللی نیست و همینطور جامعه جهانی معتقد است که اسرائیل از حاکمیت در کرانه باختری برخوردار نیست و کنترل اسرائیل بر این منطقه را طولانی‌ترین اشغال نظامی تاریخ مدرن می‌داند (Hajjar, 2005). دیوان بین المللی دادگستری نیز به عنوان نهاد اصلی قضایی سازمان ملل، در نظر مشورتی خود در سال ۲۰۰۴ در مورد قانونی بودن ساخت سد کرانه باختری این رژیم ادعا کرد که اراضی اشغال شده توسط اسرائیل در جنگ شش روزه از جمله قدس شرقی، سرزمین اشغالی هستند (NBCNews, 2004). بیشتر مذاکرات مربوط به سرزمین‌ها بر اساس قطعنامه ۲۴۲ شورای امنیت سازمان ملل انجام شده است که بر "عدم پذیرش تملک اراضی از طریق جنگ" تأکید دارد و از اسرائیل می‌خواهد که در ازای عادی سازی روابط با کشورهای عربی، از سرزمین‌های اشغالی خارج شود (The Jerusalem Post, 2007).

مرزها

مرزها از جمله مواردی است که در رژیم صهیونیستی مشکل‌آفرین می‌باشد. همانطور که در قسمت موقعیت بیان شد، ابتدایی‌ترین موضوع هم مرزی این رژیم با کشورهای مسلمان و کشورهای است که غالباً بخش‌هایی از سرزمین آنها را اشغال کرده و از منظر آنان (حداقل ملت‌های آنها) به عنوان متخاصم و اشغالگر شناخته می‌شود. در این رژیم انواع اختلافات مرزی وجود دارد و طبیعی است وجود اختلافات مرزی و ارضی از جمله موارد ایجاد تنش و ناامنی می‌باشد. این رژیم که به طور ذاتی ایجادش در این منطقه مورد مناقشه بوده و مقبول نبوده است، نه تنها به مرزهای اولیه اشغالی خود محدود نشده بلکه در طی جنگ‌هایی که بعد از سال ۱۹۴۸ صورت گرفت، مناطقی را از کشورهای همسایه خویش اشغال نموده و به تصرف خود درآورده و عملاً مشکلات خود را دو چندان نموده و لذا با مرزهایی همواره پر چالش مواجه می‌باشد. کرانه باختری، نوار غزه، بلندی‌های جولان و مزارع شبع (در شمال بلندی‌های جولان که لبنان ادعای ارضی بر آن را دارد) از جمله مواردی است که در این خصوص می‌توان به آن اشاره نمود (www.state.gov, 2018).

در خصوص مرز، موضوع دیگر قابل اشاره این است که مرزهای این رژیم را با توجه به محدب بودن و نوع آنها می‌بایست مرزهایی نسبتاً مخاطره آمیز برای آن دانست. نمونه بارز آن را در مناطق شمالی این رژیم و در همسایگی با لبنان و سوریه می‌توان دید؛ به طوری که اشغال بلندی‌های جولان را می‌باید به جهت رفع این ضعف ژئوپلیتیک دانست. به علاوه این مورد را در خصوص کرانه باختری نیز می‌توان مشاهده نمود؛ منطقه‌ای که با تحدب و تقعر می‌باشد، مرزهای نامناسبی را برای این رژیم ایجاد می‌نماید، و به علاوه در فاصله بسیار کمی از مرکز و پایتخت این رژیم قرار دارد (شکل ۲). وجود مشکل و عدم ثبات در مرزها، موضوعی است که همواره اهمیت بسیار داشته و تأثیر بسیاری بر امنیت هر کشور دارد. با توجه به مسائلی که بیان شد، طبیعی است که تأثیرگذاری این مهم به ویژه برای چنین رژیم‌هایی که سابقه چندانی نداشته و با بحران‌های هویتی مواجه می‌باشند، بسیار بیشتر می‌گردد.

ناهمواری‌ها

در مورد وضع ناهمواری‌ها باید بیان داشت، به طور کلی شاید این منطقه چندان مرتفع نباشد، ولی دو بلندی و ارتفاعاتی که در این منطقه وجود دارد از اهمیت بسیار بالایی برخوردار بوده و بر امنیت رژیم صهیونیستی تأثیرگذار است. اولین بلندی مهم، ارتفاعات مرکزی است که از ورای مرزهای جنوبی رژیم صهیونیستی شروع شده و تا فرای مرزهای شمالی آن ادامه می‌یابد. این ارتفاعات به مانند دیواری است که قلمروی این رژیم را به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم می‌کند و طبیعی است که این مهم به ویژه با توجه به پهنای کم، مطلوب نبوده و به لحاظ امنیتی نامناسب می‌باشد.

اما بلندی‌های دیگری که از ارتفاعات مرکزی اهمیت بسیار بیشتری دارند، بلندی‌های جولان می‌باشد. این بلندی‌ها که متعلق به سوریه بوده و توسط رژیم صهیونیستی اشغال شده است، به چند دلیل برای این رژیم اهمیت بسیار بالایی داشته و به همین دلیل رژیم صهیونیستی تمایل به اشغال آنها دارد. این بلندی‌ها به مثابه مرز و حفاظی طبیعی می‌باشد که بین این رژیم و سوریه می‌تواند حائل شود و تامین کننده امنیت این رژیم و به ویژه نیمه شمالی آن باشد. به علاوه تسلط به این ارتفاعات - به ویژه با توجه به فاصله کم این منطقه با دمشق - تسلط و برتری را بر سوریه به ارمغان می‌آورد. افزون بر این موارد، بلندی جولان یکی از مهم‌ترین مناطق تأمین کننده محصولات کشاورزی و غذایی و نیز آب مورد نیاز این رژیم می‌باشد. طبیعی است که تسلط بر این ارتفاعات برای دارنده آن برتری به ارمغان می‌آورد.

شکل ۳) نقشه طبیعی رژیم صهیونیستی

شبکه آب‌ها و رودها

آب به عنوان عنصری راهبردی می‌باشد که اهمیت آن روز به روز در حال افزایش بوده و به همین دلیل قرن جدید را به نام قرن آب نامگذاری کرده و ریشه بسیاری از منازعات سده جدید را آب می‌دانند. با توجه به خشک بودن منطقه خاورمیانه، یکی از چالش‌های اصلی که رژیم صهیونیستی با آن مواجه است، بحران آب می‌باشد.

در خصوص شبکه آب‌ها، مسأله رودخانه‌های مرزی و مشکلات ناشی از آنها، از جمله موارد بالقوه بحران ساز می‌باشد، که بین رژیم صهیونیستی و همسایگان آن وجود دارد. شبکه آب‌ها و رودها از جمله مواردی است که به اشکال و حالات گوناگون در این منطقه باعث اختلاف بوده و می‌تواند تنش‌زا و بحران آفرین باشد (<http://www.geographynetwork.com>).

اولین حالت آن مربوط به اختلاف نظر کشورهای همسایه در تعیین مرز است. در رودخانه‌ها و دریاچه‌های مرزی که مرز ناگزیر باید از آن‌ها بگذرد، تعیین خطوط مرزی می‌تواند موجبات کشمکش میان دو دولت همسایه را فراهم سازد. به ویژه وقتی منطقه‌ای از یک کشور توسط کشور دیگر اشغال می‌گردد. شکل دیگری از اختلافات در این خصوص، مربوط به رودخانه پریچ و خم است که مرزی سیاسی میان دو کشور همسایه را تشکیل می‌دهد. برخی رودها در نواحی خشک گاهی مسیر خود را به طور کلی تغییر می‌دهند. در نتیجه به علت تغییر محل رودخانه، مرز بین‌المللی هم دائماً جابجا می‌شود. حالت دیگری که در این خصوص به عنوان عاملی تنش‌زا مطرح می‌باشد، مربوط به رودخانه‌ای است که از یک کشور همسایه وارد کشور دیگر می‌شود. نحوه تقسیم آب این رودخانه می‌تواند یک عامل تنش‌زا باشد.

هر سه حالت بالا مابین رژیم صهیونیستی با سه کشور سوریه، لبنان و اردن وجود داشته، و به ویژه نمونه بارز آن را می‌توان در رودها و آب‌های مرتبط با بلندی‌های جولان مشاهده کرد. دریاچه طبریا (جليله) که به عنوان منبع اصلی و آب انبار مرکزی رژیم صهیونیستی می‌باشد در دامنه بلندی‌های جولان قرار دارد (Inbar, 2011: 12). در رژیم صهیونیستی هیچ رودخانه دائمی وجود نداشته و تنها رود اردن آن هم بعد از جنگ ۱۹۶۷ در مرز مشترک بین این رژیم و سوریه و اردن وجود دارد. این رود از منابعی مانند رودهایی که عمدتاً از لبنان (حاسبانی و بریغث) و سوریه (بانیاس و دان) و از طریق بلندی‌های جولان جاری می‌شوند، تغذیه می‌شود. فلذا رژیم صهیونیستی با اشغال بلندی‌های جولان که بارندگی‌های درخوری دارد، کنترل سرچشمه‌های رود اردن، حاسبانی، بانیاس و چشمه‌های دان را به چنگ آورده است (کاوایی‌راد و دیگران، ۱۳۹۸: ۸۲). همانطور که اشاره شد، مشخص است که این رژیم در بحث شبکه آب‌ها و رودهای خویش نیز با چالش‌های فراوان مواجه بوده و با اشغال بلندی‌های جولان سعی دارد این ضعف ژئوپلیتیکی خود را تا حدودی برطرف نماید.

شکل

در مورد شکل رژیم صهیونیستی باید بیان داشت که این رژیم از شکل نامناسبی برخوردار می‌باشد. شکلی تقریباً دراز، باریک و ناهمگون، طبیعی است که چنین اشکالی این کشور را با مشکلات متعدد به ویژه در خصوص تأمین امنیت مواجه ساخته است. این مشکل و شکل نامناسب کشور را منطقه کرانه باختری، نامناسبتر ساخته و عملاً این مشکل را مضاعف نموده است (شکل ۲). این امر یکی دیگر از معضلات و ضعف‌های ژئوپلیتیکی و از دلایلی است که امنیت رژیم صهیونیستی را زیر سؤال برده و تأثیر منفی بر امنیت آن دارد.

جمعیت به عنوان یکی از عوامل متغیر ژئوپلیتیک می‌باید از دو منظر کمی و کیفی مورد مطالعه قرار گیرد و لذا در بررسی این عامل ژئوپلیتیکی رژیم صهیونیستی، از مناظر مختلفی می‌توان به آن پرداخت. در بررسی کمی این عامل، طبیعی است که میزان جمعیت این رژیم (حدود هشت و نیم میلیون نفر) در مقایسه با سایر کشورهای منطقه به لحاظ عددی از تمامی آنها (به غیر از لبنان) کمتر می‌باشد و این ضعفی است که علیرغم تلاش‌های این رژیم و اجرای سیاست‌هایی مانند مهاجرت پذیری و تشویق به فرزندآوری هنوز وجود دارد و یکی از چالش‌های عمده آن ظرفیت و قابلیت‌های ناکافی و ضعف این رژیم در سایر عوامل ژئوپلیتیکی می‌باشد. اما نکته مهم‌تر از این مورد، عدم تجانس بافت جمعیتی قلمروی این رژیم با سایر کشورهای منطقه و نیز عدم تجانس بافت جمعیتی درون این رژیم می‌باشد.

آنچه که درباره عدم تجانس این رژیم با سایر کشورهای مسلمان منطقه می‌باشد کاملاً مشخص و بارز است. اما در درون قلمروی این رژیم هم، علی‌رغم تمام تلاش‌هایی که در طی چند دهه گذشته صورت گرفته، هنوز بافت جمعیتی این رژیم از ناهمگونی برخوردار می‌باشد و علی‌رغم سیاست‌هایی مانند پاکسازی قومی و شهرک‌سازی، وجود مسلمانان و اعراب که بیش از ۲۵٪ جمعیت آن را تشکیل می‌دهند (World Factbook.com, 2018) واقعیتی مسلم و غیرقابل تشکیک است که همواره نیز وجود داشته و خواهد داشت. به علاوه در همین راستا، نکته مهم دیگر تأثیر این اقلیت در فرهنگ و جامعه رژیم صهیونیستی می‌باشد، به طوری که به عنوان مثال تأثیرات مسلمانان و اعراب در بسیاری از حوزه‌های فرهنگی مانند معماری، موسیقی و غذاها وجود داشته و می‌توان آن را مشاهده نمود (Mendal & Ranta, 2016: 137-141). مضاف بر این که با توجه به برخی آمارها، درصد غیریهودیان ساکن در رژیم صهیونیستی حتی بالاتر از ۲۵٪ می‌باشد، چون بسیاری از آنها به شکل غیرقانونی در آنجا ساکن هستند.

سه چهارم جمعیت این رژیم یهودیانی‌اند که دارای پیشینه یهودی هستند و جالب است که بیش از یک چهارم جمعیت یهودی این رژیم نیز متولد خارج آن می‌باشند و تقریباً ۷۵٪ یهودیان اسرائیلی در اسرائیل متولد می‌شوند. ۱۶٪ مهاجران از اروپا و قاره آمریکا و ۷٪ نیز مهاجرین از آسیا و آفریقا (از جمله جهان عرب) هستند. یهودیان از اروپا و اتحاد جماهیر شوروی سابق و فرزندان آنها که در اسرائیل متولد شده‌اند، از جمله یهودیان اشکنازی، تقریباً ۵۰٪ از یهودیان اسرائیلی را تشکیل می‌دهند (World Factbook, 2018).

نکته قبل توجه در این میان، این مهم است که با توجه به سیاست‌های این رژیم در مهاجرت‌پذیری و جذب یهودیان از نقاط مختلف جهان، یکدستی در جامعه یهودی این رژیم وجود ندارد. فرهنگ متنوع رژیم صهیونیستی ناشی از تنوع جمعیتی آن است. یهودیان از سراسر جهان، سنت‌های فرهنگی و مذهبی خود را با خود به همراه آورده‌اند و این وضعیت ملغمه‌ای نامتجانس را ایجاد نموده است (NRUHSE, 2011) شاید سیاست کوره ذوب به جهت رفع این مشکل بیان شده اما واقعیت این است که این سیاست ناموفق بوده است. عدم تعلق خاطر یهودیان به این رژیم چالش و ضعفی بسیار جدی می‌باشد. عدم موفقیت کوره ذوب و وجود بحران‌های اجتماعی، در کنار بی‌هویتی این رژیم و بالتبع شهروندان آن باعث شده آنها احساس تعلق به گذشته خود داشته باشند و به علاوه تبعیضی که این رژیم بیم مردم قائل می‌شود این مهم را تشدید می‌کند (Reuters, 2012, World Factbook, 2018).

رژیم صهیونیستی در اتخاذ سیاست مناسب در راستای ادغام مهاجران که از آن تحت عنوان کوره ذوب یاد می‌شود، ناتوان بوده است. چنانکه هر کدام از این قومیت‌ها در زمان اسکان در در سرزمین مبدأ تحت عنوان یهودی خوانده

می‌شدند، حال آن که در رژیم صهیونیستی با کشور مبدأشان شناخته می‌شوند. این طبقاتی بودن جامعه و وجود این شکاف‌ها در همه ابعاد مذهبی، فرهنگی، تحصیلات و اشتغال، دامن گیر قومیت‌های مختلف شده و واکنش منفی جامعه صهیونیستی نیز ناتوانی هرچه بیشتر کوره ذوب را به همراه داشته و این حس را در گروه‌های مختلف ایجاد کرده که اگرچه در کشور مبدأ خود با عنوان یهودی شناخته می‌شدند اما عضوی از هویت ملی بودند، حال آنکه در این رژیم این مسأله وجود ندارد. این مشکل در میان غیریهودیان بیشتر است (گوهری مقدم، پاکدامن، ۱۳۹۸: ۶۳)

این مشکلات ریشه‌ای هر بار به صورتی سر باز کرده و ناپایداری جامعه و تنش‌ها را روز به روز تشدید می‌کند. امری که علاوه بر محققان، مسئولان بلند پایه رژیم صهیونیستی را هم نگران فروپاشی داخلی کرده است (همان)، چنانکه بارها مقامات مختلف و بلند پایه این رژیم را واداشته تا نسبت به آن ابراز نگرانی کنند (Shpigel & Liz, 2016).

از سوی دیگر، با توجه به آنچه که بیان شد، و با تمام تلاش‌هایی که رژیم صهیونیستی جهت جذب یهودیان انجام می‌دهد، مهاجرت یهودیان از اسرائیل - بیشتر به ایالات متحده و کانادا -، یکی دیگر از معضلات جدی فراروی این رژیم می‌باشد که اغلب توسط این رژیم به عنوان تهدیدی بزرگ برای آینده آن ذکر می‌شود (Rettig Gur, 2018).

افزون بر همه موارد فوق، بافت آب و هوایی این رژیم و بیابانی بودن نیمه جنوبی آن، باعث شده که توزیع یکنواخت جمعیتی در سطح قلمرو این رژیم وجود نداشته و عملاً تراکم جمعیتی این رژیم در نیمه شمالی آن - نزدیک به سوریه و لبنان - می‌باشد (متمرکز در تل آویو و اطراف آن و همچنین در حوالی دریاچه جلیله) و لذا با توجه به این واقعیت لایتغیر جغرافیایی، علی‌رغم تلاش برای رفع این مشکل، کماکان این ضعف به قوت خود باقی می‌باشد.

نابرابری درآمد و بالا بودن قیمت مسکن و کالاها همچنان نگرانی بسیاری از مردم در این رژیم است. نابرابری درآمدی رژیم صهیونیستی و نرخ فقر از بالاترین کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۳ است، و تصور گسترده‌ای در بین مردم وجود دارد که تعداد کمی از سرمایه داران بر قسمتهای عمده اقتصاد چنگ انداخته و آن را در اختیار دارند. افزون بر همه موارد فوق و علی‌رغم تلاش این رژیم جهت فعالیت و گسترش حوزه‌های فناوری و رفع مشکلات بیکاری از این طریق ولی واقعیت این است که بخش فناوری رقابتی و مبتنی بر دانش این رژیم، تنها حدود ۰.۸٪ از نیروی کار را به کار گرفته است و نتوانسته است کمک‌چندانی جهت حل مشکل بیکاری در این رژیم نماید.

منابع طبیعی

منابع طبیعی به دو دسته منابع غذایی و منابع معدنی تقسیم می‌گردد. در بررسی منابع طبیعی رژیم صهیونیستی به عنوان دیگر عامل متغیر ژئوپلیتیک، باید گفت که این رژیم از لحاظ منابع طبیعی با محدودیت و کمبود مواجه می‌باشد. در خصوص منابع غذایی باید اشاره داشت که این رژیم به دلیل واقع شدن در منطقه خشک خاورمیانه و کمبود آب و داشتن آب و هوایی گرم و خشک و بیابانی به ویژه در جنوب و شرق آن (در نیمه جنوبی این رژیم بیابان نگب^۴ واقع شده است که بیش از ۵۵ درصد وسعت آن را در بر گرفته است)، از این لحاظ دچار مشکل می‌باشد؛ به طوری که میزان اراضی قابل کشت آن ۱۳/۷٪، محصولات زراعی دائمی آن: ۳/۸٪ و میزان مرتع دائمی آن ۶/۳٪ می‌باشد (World Factbook, 2018). این آمار به خوبی نشان دهنده مشکلات این رژیم در خصوص منابع غذایی می‌باشد. نکته قابل توجه در این میان، این مهم است که بیشتر منابع غذایی این رژیم در بلندی‌های اشغالی جولان بوده و این منطقه تأمین کننده اصلی

³ OECD: Organization for Economic Co-operation and Development

⁴ Negev

محصولات کشاورزی و غذایی رژیم صهیونیستی می‌باشد. افزون بر این، بر اساس اسناد منتشره مواردی مانند طوفان ماسه (معمولا در طول بهار و تابستان رخ می‌دهد)، خشکسالی؛ زمین لرزه‌های دوره‌ای از مشکلات و بلاایای طبیعی این رژیم بوده و مسائلی مانند اراضی زراعی محدود و منابع آب شیرین طبیعی محدود؛ بیابان زایی؛ آلودگی هوا ناشی از انتشار گازهای گلخانه‌ای صنعتی و وسایل نقلیه، آلودگی آبهای زیرزمینی از زباله‌های صنعتی و خانگی، کودهای شیمیایی و سموم دفع آفات از دغدغه‌های اصلی این رژیم می‌باشد. به علاوه جمعیت شهری این رژیم بیش از ۹۲/۵ درصد کل جمعیت آن را تشکیل می‌دهد که این خود معضلی و مشکلی جدی می‌باشد و تنها ۱ درصد از جمعیت آن در بخش کشاورزی فعال هستند (World Factbook, 2018).

به مانند غلات که از واردات اصلی رژیم صهیونیستی می‌باشد، همین مشکل در خصوص منابع معدنی و به ویژه مهم‌ترین آنها یعنی منابع انرژی نیز وجود داشته و مواد اولیه و حامل‌های انرژی (به ویژه نفت خام) از واردات اصلی این رژیم می‌باشند.

بر اساس آمارها رژیم صهیونیستی ۳۹۰ بشکه در روز (تقریباً هیچ) تولید نفت خام دارد که قیاس آن با واردات ۲۳۵۰۰۰ بشکه در روز، میزان وابستگی به نفت این رژیم را می‌رساند.^۵

در خصوص گاز طبیعی وضعیت این رژیم بهتر می‌باشد. این رژیم دارای مقدار زیادی از مخازن گاز طبیعی در ساحل دریای مدیترانه است^۶ که انتظار می‌رود این کشور را از واردکننده گاز به صادرکننده آن تبدیل کند^۷ (www.tnews.ir, 1398). رژیم صهیونیستی تولید گاز طبیعی را از حوزه‌های گازی فراساحل در سال ۲۰۰۴ آغاز کرد. از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۲، این رژیم گاز طبیعی را از طریق خط لوله اریش - اشکلون^۸، از مصر وارد می‌کرد که به دلیل بحران مصر خاتمه یافت. در سال ۲۰۰۹، منبع گاز طبیعی تمار^۹، در نزدیکی سواحل رژیم صهیونیستی پیدا شد. دومین ذخیره گاز طبیعی، لویاتان^{۱۰}، در سال ۲۰۱۰ کشف شد. گفته شده که ذخایر گاز طبیعی در این دو میدان می‌تواند گاز طبیعی مورد نیاز این رژیم را برای بیش از ۵۰ سال تأمین کند. در سال ۲۰۱۳، رژیم صهیونیستی تولید تجاری گاز طبیعی را از میدان تمار آغاز کرد. در سال ۲۰۱۴، این رژیم بیش از ۷,۵ میلیارد متر مکعب گاز طبیعی در سال تولید می‌کرد. هم‌اکنون میزان تولید گاز طبیعی آن حدود ۹/۵ میلیارد متر مکعب و میزان مصرف آن ۱۰ میلیارد متر مکعب می‌باشد و حدود ۵۰۰ میلیون مترمکعب واردات گاز دارد؛ و ذخایر اثبات شده گاز طبیعی آن نیز حدود ۲۰۰ میلیارد متر مکعب می‌باشد (World Factbook, 2018).

در هر حال ضعف رژیم صهیونیستی در حوزه انرژی و نیاز آن به منابع انرژی (به ویژه نفت)، واقعیتی ژئوپلیتیکی است که این رژیم به آن اذعان داشته و برای رفع کمبود آن تلاش‌های گوناگونی انجام داده است، مانند برقراری روابط با کشورهای

^۵ کل ذخایر اثبات شده نفت خام رژیم صهیونیستی ۱۲/۷ میلیون بشکه می‌باشد!

^۶ بر سر مالکیت برخی از این حوزه‌های گازی با لبنان اختلاف می‌باشد.

^۷ رژیم صهیونیستی فوریه ۲۰۱۸ توافقنامه‌ای به ارزش ۱۵ میلیارد دلار را با مصر برای صادرات گاز به این کشور به مدت ۱۰ سال به امضا رسانده و قرار است از اوایل سال ۲۰۲۰ صادرات گاز این رژیم به مصر و اردن آغاز شود. عمده این گاز از میدان گازی لویاتان بوده و شرکت نوبل انرژی که دفتر آن در ایالت تگزاس آمریکا قرار دارد، شریک اصلی استخراج گاز از میدان لویاتان است. به نوشته روزنامه مصری الیوم السایح، طارق الملا، وزیر نفت و منابع زیر زمینی مصر اعلام کرد، رژیم صهیونیستی انتقال گاز از طریق چاه‌هایش به مصر را به منظور مایع‌سازی و صادرات مجدد آن در زمان اعلامی آغاز می‌کند (ISNA, 1398, ASRIRAN, 1398).

^۸ Arish-Ashkelon

^۹ Tamar

^{۱۰} Leviathan

دارنده نفت و همینطور گام‌هایی که به سمت انرژی‌های نو برداشته، ولی هزینه بالای استحصال این گونه انرژی‌ها از جمله مواردی است که فعالیت در حوزه آنها را محدود می‌نماید.

جمع بندی

با توجه به آنچه که در تحلیل عوامل ژئوپلیتیک رژیم صهیونیستی بیان شد، به طور کلی باید اظهار داشت این رژیم با ضعف عوامل ژئوپلیتیکی مواجه بوده و به علاوه عوامل ژئوپلیتیک این رژیم را باید عواملی تنش‌زا دانست که هر یک به تنهایی و یا در کنار عوامل تنش‌زای دیگر می‌توانند در آینده مشکل ساز بوده و بحران آفرینی کنند. این موضوع امنیت وجودی این رژیم را همواره تحت الشعاع قرار داده و همواره این رژیم را مستعد «بحران» به معنای واقعی کلمه تبدیل کرده است. البته شاید عوامل ژئوپلیتیک به تنهایی و به صورت تام عامل ایجاد بسیاری از ناامنی و تنش‌ها نباشند، اما وقتی با عوامل یا شرایط دیگر همراه می‌شوند، می‌توانند تنش‌زا گردند. از آنجا که عوامل جغرافیایی و ژئوپلیتیک به صورت تدریجی و در یک برهه زمانی طولانی شکل گرفته‌اند، از این رو تأثیر نسبتاً پایداری از خود جای می‌گذارند. در واقع، اگر عوامل ایجاد ناامنی و تنش در رژیم صهیونیستی را به عوامل پایدار و ناپایدار تقسیم کنیم، عوامل جغرافیایی جزء منابع پایدار ناامنی و تنش هستند که شاید مسائل آنها به راحتی قابل حل نبوده و چندان نتوان در مورد آنها اقدامی انجام داد. در هر حال مجموع این عوامل نشان می‌دهد که در رژیم صهیونیستی، عوامل ژئوپلیتیک نقش بسزایی در کاهش امنیت و ایجاد تنش دارند.

اما نکته بسیار مهم‌تر از تنش‌زا بودن عوامل ژئوپلیتیک رژیم صهیونیستی، ضعف حاصل از آنها برای این رژیم است. ضعف‌های ژئوپلیتیکی این رژیم، آن را با هراسی دائمی ناشی از تهدیدهای منبعث از عوامل ژئوپلیتیکی علیه امنیتش مواجه ساخته، در نتیجه این رژیم همواره باید نگران امنیت خود بوده و این در رفتار سیاست خارجی آنها کاملاً مشخص است که تکیه بر قدرت‌های خارجی داشته و راه توسعه همکاری‌ها را برای حل موضوع امنیت خود در پیش گرفته‌اند. افزون بر این در کنار اتکا به قدرت‌های دیگر، سعی می‌کنند به هر طریق بر قدرت نظامی خود بیفزایند. این مهم معمایی امنیتی را در خاورمیانه به وجود آورده که روز به روز پیچیده‌تر می‌شود و به تعبیری با حضور این رژیم در واقع اصل غیر نظامی کردن منطقه حساس خاورمیانه در عمل معنایی ندارد.

نتیجه‌گیری

نظر به مطالبی که بیان شد و در مقام نتیجه‌گیری در خصوص ژئوپلیتیک رژیم صهیونیستی و تأثیر آن بر امنیت این رژیم می‌باید به موارد زیر اشاره نمود:

رژیم صهیونیستی از لحاظ عوامل ژئوپلیتیک با ضعف مواجه می‌باشد، و از بین عوامل ژئوپلیتیکی این رژیم، تنها عواملی که نقطه قوت محسوب می‌گردند، دسترسی آن به آب‌های آزاد (دریای مدیترانه و سرخ) و منابع گازی است که اخیراً کشف شده است.

عوامل ژئوپلیتیک رژیم صهیونیستی، بر امنیت این رژیم تأثیر مستقیم داشته و ضعف عوامل ژئوپلیتیک، این رژیم را در حالتی از احساس ناامنی قرار داده است و بی‌شک این احساس ناامنی و ترس، تکیه به قدرت‌های بزرگ و همکاری با آنها و برخی دولت‌های منطقه را به رویکرد این رژیم تبدیل نموده و باعث حضور و نفوذ این قدرت‌ها (به ویژه حضور

غرب) در منطقه می‌شود. در همین راستا و از منظری دیگر، ضعف‌های ژئوپلیتیکی و احساس تهدید، باعث شده این رژیم به تقویت توان نظامی خود پرداخته و سعی کند به هر شکل ممکن بر قدرت نظامی خود بیفزاید. همین امر باعث شده که در واقع اصل غیرنظامی کردن منطقه مفهومی بی‌معنا بوده و این روند جاری و آتی منطقه می‌باشد. رژیم صهیونیستی برای برطرف کردن ضعف خود به دنبال ایجاد بلوک‌بندی‌های نظامی-امنیتی چه از طریق عقد قراردادهای نظامی-امنیتی با کشورها و چه از طریق پیمان‌ها یا توافقات امنیتی-نظامی می‌باشد. کشورهای غربی نیز با اعطای تجهیزات نظامی و کمک‌های مالی سعی می‌کنند بر شدت این موضوع بیفزایند.

در نهایت با توجه به آنچه که بیان شد، باید گفت این رژیم به لحاظ عوامل ژئوپلیتیکی با ضعف مواجه بوده و به علاوه تمام عوامل ژئوپلیتیک این رژیم فی‌المنه تنش‌زا هستند و تأثیر منفی بر امنیت آن دارند. این ضعف ژئوپلیتیکی همواره امنیت این رژیم را با چالش مواجه کرده و طبیعی است که هر یک از این عوامل هنگامی که با سایر عوامل تهدیدکننده همراه شود، این ضعف و ناامنی را تشدید می‌نماید. با توجه به عدم تغییر (عوامل ثابت ژئوپلیتیکی) و یا تغییر بسیار کم (عوامل متغیر ژئوپلیتیکی) عوامل ژئوپلیتیکی در گذر زمان و پایایی و مانایی این عوامل و اثراتشان می‌توان گفت این رژیم همیشه با تهدیدهای ناشی از عوامل ژئوپلیتیکی مواجه بوده و گریزی از آن ندارد و این عوامل بر امنیت وجودی آن اثر داشته و همواره باعث کاهش امنیت آن می‌گردند.

منابع

- تاجیک محمدرضا، (۱۳۷۵)، مدخلی بر مفاهیم و دکترین‌های امنیت ملی، مقالات ارائه شده در همایش توسعه و امنیت ملی، معاونت امنیتی و انتظامی وزارت کشور
- حکیم، حمید، (۱۳۹۶)، ژئوپلیتیک قفقاز و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، تهران: خرسندی
- صفی محمد، (۱۳۸۰)، ژئوپلیتیک فرهنگی و مسأله امنیت ملی، تهران: شمس
- کاویانی راد، مراد، رشیدی نژاد، احمد، (۱۳۹۸)، تأثیر مناسبات هیدروپلیتیک در پیدایش درگیری‌های بین‌المللی؛ نمونه پژوهی: ا شغال بلندی‌های جولان، فصلنامه گفتمان راهبردی فلسطین، سال اول شماره ۲، تابستان ۱۳۹۸، صص ۶۷-۹۳
- گوهری مقدم، ابوذر، پادمان، محمد، (۱۳۹۸)، بررسی راهبرد کوره ذوب (یا ادغام اجتماعی) در رژیم صهیونیستی: مطالعه موردی مهاجران روس زبان، آفریقایی و ایرانی، فصلنامه گفتمان راهبردی فلسطین، سال اول شماره ۲، تابستان ۱۳۹۸، صص ۴۳-۶۶
- "Arabs will ask U.N. to seek razing of Israeli wall", (2004), *NBCNews.com*, 9 July 2004.
- "Asian Studies: Israel as a 'Melting Pot'", (2011), National Research University Higher School of Economics (NRUHSE).
- Cohen, Gili, (2012), "Israel Navy to devote majority of missile boats to secure offshore drilling rafts", *Haaretz*. (9 January 2012)
- Dikshit, Ramesh Dutta, (1999), *Political Geography*, 3rd ed., New Delhi, TATA Mc Graw Hill
- Dikshit, Ramesh Dutta, (1982), *Political Geography, a Contemporary Perspective*, New Delhi, Tata MC Graw Hill Publishing Company Limited
- "East Jerusalem: UNSC Res. 478". UN. 1980.
- "Egypt: Israel must accept the land-for-peace formula", (2007), *The Jerusalem Post*. 15 March 2007.

Archive of SID

- Hajjar, Lisa (2005). *Courting Conflict: The Israeli Military Court System in the West Bank and Gaza*. University of California Press. p. 96. ISBN 978-0-520-24194-7. The Israeli occupation of the West Bank and Gaza is the longest military occupation in modern times.
- Inbar, Efraim, (2011), *Israeli Control of the Golan Heights: High Strategic and Moral Ground for Israel*, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies Bar-Ilan University
- "Israel rounds up African migrants for deportation". (2012), *Reuters*. 11 June 2012.
- Mendel, Yonatan; Ranta, Ronald (2016). *From the Arab Other to the Israeli Self: Palestinian Culture in the Making of Israeli National Identity*. Routledge
- "Olmert: Willing to trade land for peace". (2016), *Ynetnews*. 16 December 2006.
- "Palestinian Territories". (2018), *State.gov*. 22 April 2018.
- "*Resolution 497 (1981)*". United Nations. 1981.
- Rettig Gur, Haviv (2018). "Officials to US to bring Israelis home". *The Jerusalem Post*, 6 April 2018
- Shpigel, Noa, Liz, Jonathan, (2016), Former Mossad Chief: Israel's Greatest Threat Is Internal Division, Not Hezbollah, August 31, *HAARETZ*, <http://www.haaretz.com/israel-news.premium-1.739379>
- "Syria ready to discuss land for peace". *The Jerusalem Post*. 12 June 2007.
- "*The World Factbook*", Central Intelligence Agency. www.cia.gov.
- <https://www.asriran.com/fa/news/701677>
- <https://www.isna.ir/news/98102216785>
- https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=israel
- <http://tnews.ir/news/e811144204928.html>
- <http://www.geographynetwork.com>